

tega, da ima va-nj raznoterih spisov priti po principu „variatio delectat“.

Da odbor Matičin nágrade daje sprejetim člankom — izvornim in prevodom — ni mi treba še posebej omenjati, na to pa moram gospode pisatelje opozoriti, da se odboru mora dodelani rokopis izročiti, da ga more presoditi v celem obsegu. Če pa odbor ne more kar vseh rokopisov v svoje predalčke vtakniti, naj za tega del ne bode nihče hud, vsaj vsak pisatelj vé, da je že sam marsikak spis na stran dejal, ki ga je namenil za javnost.

Konečno še enkrat ponavljam vljudno prošnjo, ki sem jo temu pozivu na čelo postavil.

Dr. J. Bleiweis,
Matici slovenski prvosednik.

Politične stvari.

Hermanov govor

v seji državnega zbora 23. februarija

o vladni predlogi zarad dovoljenja neobrestnega državnega posojila v podporo nekaterih občin v dolnji Avstriji.

Ko je 23. februarija t. l. v državnem zboru prišla na vrsto vladna predloga, ki ima namen, na pomoč priti uboštvu po dolenjem Avstrijskem, posebno krog Dunaja, kjer je okoli 20.000 delavcev brez vsega zasluzka, je poslanec gosp. Herman, kateremu je občni blagor Avstrijskih prebivalcev, zlasti pa še njegovih Štajarskih volilcev, živo pri srci, oglasil se za besedo, rekoč, da se ta stvar ne more na vrat na nos rešiti zato, ker vse dežele uboštvu tare. Predsednik mu skonca seže dvakrat v besedo, ko pa vendar obljubi govorniku svobodnost govorjenja, nadaljuje Herman svoj govor tako-le:

„Če se država ukvarja z uboštvom, katerega je, če tudi ne nalašč, sama kriva, je to vsakako bolj praktično in morda tudi bolj pravno, kakor če bi skušala nezvestim menihom k ženitvi pomagati, mešane zakone med kristijani in drugoverci sklepati in rahljati zakonske vezi.

Država, ki sama more za svoje dolgove velike obresti plačevati, hoče nekaterim potrebo trpečim občinam na dolenjem Avstrijskem dovoliti posojila brez obresti. Jaz bi se temu ne upiral, če bi le davkoplačevalci, ki morajo prevzeti to obrestno breme, sami ne trpeli istega pomanjkanja in če bi uboštvu ne bilo prijelo se tudi drugih dežel.

Vsaj je znano, kako je razdjalo dežele oderuštvu — po državi prenaglo in brezpogojno dovoljeno, in je li odrtija kaj družega kot nasledek, kot prikazen moralnega in materijelnega uboštvu narodov? Na tem splošnem uboštvu trpi tudi domovina moja, in jaz zahtevam zá-njo iste pomoči, toda ne denarne, ki bi bila malo več ko kaplja na razbeljeno železo, ampak take, po kateri jej bo mogoče, da si sama pomaga. Ta revščina tare posebno kmetiški stan, zlasti po slovenskih krajih.

Tu se oderuhom na korist pridelki za več let naprej zastavljajo, gozdi pokončujejo in kmetije razdrobljujejo. Da se zahtevajo popolnoma neverjetne obresti, to je potrdil nedavno dopis v nekem časniku iz spodnjega Štajarskega, ki pravi, da so morali nesrečneži plačati zato po 120, 150 od sto, da jih oderuški upnik ni koj na kant dal. Pripoveduje se celó, da je kmet še zeló vesel, če posojevalec ne zahteva več ko po 120 ali 150 od sto, in da se za daljno čakanje jemlje po 300, 500 in še več od sto.

Gospoda moja! Kmet se je res odkupil desetine in

tlake, a dobil je na nekaterih posojevalcih še huje desetinarje.

Srenja, okraj, dežela in država pritiskajo kmeta s čedalje večimi davki, nikogar pa ni, ki bi se za-nj potegnil. Brezverska ljudska šola je morda edina dobrota, ki mu jo ustavoverna država privošči.

Znano je sicer, da kmet kesno in slabo plačuje obresti, zato ne dobi od nikogar denarja. Hranilnice po deželi za-nj niso dobrota, založnice pa, kjer so, jemlje navadno tudi previsoke obresti. Zadolžen je popolnoma, skoro le na tanki nitki še visi. Drug za drugim pride ob hišo in posestvo; brezkončne vrste posilnih prodaj v uradnem listu in na sodnijskih tablah pričajo to. Ljudstvo živi omamljeno tje v en dan, čuti le težo bremen; pijančevanja in pravdanja se pa loti prelahko tak, ki vkljub vsi pridnosti, varčnosti in marljivemu gospodarstvu si ne more pomagati. V majhnem kraju mojega volilnega okraja, v katerem je bil do leta 1850. le en odvetnik (advokat), jih je zdaj že sedem; vsi imajo dosti dela; poleg njih so še trije notarji. Čim ubožnejše postaja ljudstvo, tem več ima opraviti odvetnik, in čim več dela ima odvetnik, tem bolj ubožuje ljudstvo. Sicer pa ne nameravam, s tem natolcevatii odvetnike, kajti oni niso krivi teh nadlog. Notarijati kmetiško ljudstvo silno težé. Da bi si v tem obziru dežele smele same dajati postave, bi jih vsaj gotovo po kmetih ne bile tako neprevidno izpodmaknile postavi. Uradnih opravil notarjevih bi prav lahko en del sodnije, družega odvetniki opravljali. Ravno nasprotno pa skuša gospod minister pravosodja sodnijam kolikor mogoče polajšati breme — na stroške ljudstva, se vé da.

Al tudi te stiske ljudstva, katere še pravna spridenost, javna nevarnost in neprestano podpihovani narodni in verski prepir povišuje, ne prihajajo same od sebe, ampak so nasledek, so sad centralistične vladne sisteme, ki je v primeri s tem, kar stori, veliko predraga in nas toraj vse odira. Narodi in države cvetó ali pa razpadajo, kakor jih vladajo, dobro ali slabo. To naj bi oni pač premislili, ki imajo osodo narodov v rokah; vedno in živo bi se morali zavedati svoje vzvišene naloge in svoje velike odgovornosti.

Dežela m so vzeli pravice, prenesli jih na Dunaj, kjer ne poznajo razmer po deželah in nimajo sočutja do njih, kjer enostransko vlada ena stranka, kjer vlada za njo hodi, mesto da bi jo vodila, in kjer volja ene svojati veljá za postavo.

Centralistične sisteme nasledek je ta, da imamo po deželah preveč, pa po večem neprimernih postav, dvojno vlado, in preveč prerazličnih gospósk, preveč doktorjev in pisarij, a vendar ne zdravega gospodarstva (uprave), ampak neko upravno zmešnjavo, katere ljudstvo in gosposke same več ne umejo. Odtod pretežka bremena in stroški občinski, okrajni, deželni in državni, pri tem pa še nobene postavne varnosti, ne miru ne lepe pravdnosti. Skoro bi se človek prašal, čemu li pray za prav živimo v državni zvezi?

Če strada kmetiški stan, strada tudi obrtnijstvo, mesto, dežela in država in splošno pomanjkanje je nasledek, morda tudi kazen za to, da so ta važni in mnogobrojni del prebivalstva pripravili ob politične pravice in mu vzeli moč otresti pogubljivo sistemo, posebno ker je meščan po svojem liberalnem časniku že tako „intelligenten“ postal, da voli vedno za sistemo, ki je prišla že na kant, ki njega ravno tako spravlja na kant, kakor kmeta.

Al tudi sistema ni vzrok sama sebi, ampak postala je taka po tem, ker se središčno (centralno) vodstvo odveže svojih dolžnosti, ki mu jih naklada pravna postava. Na Dunaji pri tem, kar storé ali opusté, še

celó ne prašajo, je li tudi prav, tudi se ne sklicujejo na pravico in ne ravnajo po nji, ampak všeč jim je le, če morejo — mesto skrbeti za blagor narodov in naspotstva poravnati — narodom v državi dobro nagajati in jim življenje kolikor mogoče greniti ter delati sitnosti še celó tam, kjer jih ni bilo, kar se je še le v novejšem času zgodilo gledé Tirolov. So mar one vedne nadloge z volitvami ugodne v kaki drugi deželi, povzdigniti narodni (ljudski) blagostan in ljudi pomiriti? Volja državne oblasti ni dobrovoljna niti npravna, tedaj tudi nima moči in veljave, in to je pravi in zadnji vzrok našega npravnega in materijelnega uboštva, vzrok, zakaj smo mi v sovraštvu in razporu med sabo.

Državno poslopje se mora majati, če nima npravnega in pravičnega temelja. Narodi tudi vedó, da to zlo ni v njih, ampak prihaja od drugod in da jih vladanje žene v to uboštvo; ne more tedaj biti drugače, ko da tožijo one, ki so to zakrivili, ki pa imajo moč in dolžnost temu konec storiti.

Mi Štajarci bi si že vedeli pomagati ter sili in tako tudi oderuštvi v okom priti, da bi le že bili rešeni verig centralistične ustave in nekaterih državnih temeljnih postav, ki so že tako le nekake teoretične vrednosti (na papirji) in imajo praktično veljavo le tam (nemir), kjer služijo strankarskim namenom. Mi bi bili praktični in najbrže bi si napravili v deželi okraje primerno velike in v vsakem le po eno gospôsko za politične, sodnijske, davkarske in notarne zadeve skup in bi jej pridali za okrajna gospodarska opravila voljeno okrajno zastopstvo.

Ta edina deželna gosposka bi imela ob enem tudi hranilnico in založnico, ki bi se zakladala iz denarnih vlog prebivalcev, iz sirotnega in depozitnega premoženja, iz doklad deželnega zaklada, in bi imela nalogo ter bila v stanu, prebivalcem v zadregi vselej naglo in brez posebnih stroškov ter za majhne obresti dajati posojila. Vse okrajne hranilnice in založnice bi bile v taki zvezi, da bi lahko druga drugi pomagale. Taka okrajna gosposka bila bi zopet zlasti kmetu taka naslomba, kakor jo je imel nekdanj pri svoji grajščini.

Pod okrajno gosposko bile bi občine, ki bi bile omejene samo na občinske zadeve in bi imele pomagati le pri oskrbovanji javnih zadev. Nad okraje bi mi, in to v prid decentralizacije, v olajšavo prebivalcem in za nadzorstvo okrajev napravili najbrže in sicer v vsakem okraju okrajno gosposko (kresijo) z okrajnim (kresijskim) zastopom za gospodarske opravke celega okraja. Se ve, da bi po taki osnovi morali imeti samostojen deželni zbor z vsemi pravicami, njemu nastrani pa samostojno, enotno, njemu odgovorno deželno vlado, ki bi z deželnim zborom in cesarjevim potrjenjem vredovala deželne gosposke. Izpeljavale bi pa po tem načrtu sklepe okrajnih, kresijskih in deželnih zastopovokrajne, kresijske in deželne gosposke. Ko bi imeli samostojno, enotno, npravno deželno vlado, ki ne bi niti sama krivice delala, niti bi krivice delati ne pustila, ki bi bila deželne opravke z ljubeznijo in z večim razumom upravljala, potem bi imeli po njej tudi nraven, po pravičnem volilnem redu sestavljen deželni zbor, po njem pa primerne, pravične postave; ako bi dalje imeli npravne više in niže gospôske, naglo, cenó in nepristransko uradovanje po vseh stopinjah (instancah), dobrodejno priprostost in javnost v vseh razmerah, bi potem tudi ne cerkev, ne druga narodnost v deželi ne mogla tožiti o zatiranji.

A tudi cesarstvo ne bi bilo prikrajšano pri tem, kajti opiralo bi se na zadovoljne narode in cveteče dežele. Vsega tega moramo zdaj pogrešati po sistemi in zavoljo trdoglavnosti, s katero se ta sistema drži. Dokler vladar deželne zadeve oskrbuje z državnim

zborom in državnimi ministri, ne pa z deželnimi zbori in deželnimi ministri, tako kakor v trojedni kraljevini, ne pridemo nikdar na bolje.

Centralistična sistema ni duhovita, in, ker sloni na silstvu, tudi ni moralna. Narodi je niso naredili, pa je tudi ne marajo. Politika centralistične sisteme je tudi brez srca in politično nespametna, za Avstrijo celó samomorilna. Isti hip, ko se bo oficijelna Avstrija sprijaznila z npravnostjo (moralo), padla bo tudi sistema — in to je glavna stvar — vse drugo ne veljá veliko; pod to sistemo ne pomagajo bogate letine, ne colna bramba, ne državna posojila pomanjkanje trpečim. Tu nič ne pomaga, če dvoje strankarskih ministerstev za hrbtom narodov kuje pogodbo, če pa posamesni narodi ta in unkraj Litave ne dobé svojih pravic. Saj poskušajo in poskušajo in večkrat na prav čuden način, samo nekaj nočejo poskusiti, kar bi edino pomagalo. Morda je še daleč do tje, ko bodo zopet potrebovali narodov; prav radoveden sem zato, s čem bodo ob času kake vojske zaspalo domoljubje narodov zopet oživili in kako opravičili žalostno nemarnost, v kateri so pretekla leta mirú se zibali o popolni popustljivosti. Morda so nevoljni, da mi le tožimo in tožimo; al premislijo naj: dokler narodi tožijo in se vpirajo, takrat še kaj upajo (nemir — predsednik zvoní); ko pa bodo omolknili, ne bodo ničesa več upali, nehali bodo brigati se za občno gospodarstvo, ki je z zvestobo do svoje zgodovine in poklica svojega, z vestjo in sramožljivostjo v mnogih očéh tudi pravico obstanka od sebe vrglo.

Govor grofa Leona Thuna

v zbornici gospôski

o postavi za kuratorje.

Grof Leon Thun, mož velike veljave, nekdanji minister, ki je le po želji cesarjevi stopil v zbornico gosposko, je tako ostro šibal sedanje ministerstvo, da je govor njegov silen vtisek naredil v zbornici in zunaj zbornice, — le ministri so požrli vse britkosti in še danes sedijo na svojih mestih.

Grof Thun je naštel 3 dogodke.

Prvi dogodek je ta: pred nekoliko leti so na Češkem osnovali društvo za stavljenje železnice iz Duksa v Bodenbach. Izdali so 100.000 delnic po 200 gold. in jih dobro prodali med ljudi ter dobili blizu 20 milijonov. Železnico so pa postavili — večidel na dolg. Denarji so, ne vé se prav, kako in kam zginili, delničarjem se obresti niso redno več izplačevale. Dolžniki so hoteli prodati železnico, na nje imetje so bili kot delničarji vknjiženi (intabulirani) na prvem mestu. V tej zadregi je pomagala kuratorska postava od l. 1874. Ministerstvo je postavilo za delničarje kuratorja; ta je potem brez prašanja, brez dovoljenja delničarjev te iz prvega mesta v zemljiščinih knjigah potisnil nazaj, najel denarjev in novi dolg na prvem mestu vknjižil. Da se je tukaj pravica delničarjev žalila, to je jasno kot beli dan; brez kuratorske postave od leta 1874. bi kaj takega ne bilo mogoče. — Drugi dogodek je še hujsi. Grof Genois je od juda Rothschilda na Dunaji izposodil 3 milijone. Jud je potem dolg v imenu grofa Genois-a razdelil na delnice in jih med ljudi razprodal, kar je lahko bilo, čeravno jim ni obečal nobenih obresti. Napravil je namreč veliko loterijo; vsako leto je nekaj delnic izžrebanih in med te se izplača od 60 do 50.000 gold. dobitke. Letos bi imelo biti izžrebanje 1. febr. Toda grof Genois je rekel, da nima denarjev za letošnje dobitke in je z dovoljenjem ministrov izžrebanje ustavil in za posestnike loterijnih delnic dobil kuratorja,